

Надання шансу
**регіональним
мовам і мовам
національних
меншин**

Європейська хартія регіональних мов
або мов національних меншин

coe.int/minlang

Підготовлено секретаріатом Європейської хартії регіональних мов або мов національних меншин у співпраці з Управлінням зв'язку

Текстовий консультант: Том Морінг

Дизайн: RXM Страсбург

© Фото: Shutterstock і Рада Європи

Ви можете зв'язатись з Секретаріатом через електронну пошту, листом чи за телефоном

Секретаріат Європейської хартії регіональних мов або мов меншин

Генеральний Директорат II – Демократія

Рада Європи

F-67075 Strasbourg Cedex

Телефон (рецепція) +33 (0)3 88 41 20 00

E-mail: minlang.secretariat@coe.int

Хартія: надання голосу регіональним мовам і мовам меншин

Використання мови робить її сильнішою. Використовуйте її, не втрачайте її!

Європейська хартія регіональних мов, або мов меншин є унікальним договором між державами, які підписалися за майбутнє, що сприятиме розвитку мов.

Деградація мови може бути зупинена і навіть назад повернута до зворотного процесу, про що свідчать приклади з багатьох країн, де молоде покоління вчиться використовувати мови, якими традиційно спілкуються у їх сім'ях і регіонах. Таким чином, були збережені процвітають цілі культури, які й зараз.

Однак, це не стосується всіх європейських мов. Дійсно, для деяких мов кількість носіїв постійно знижується. Якщо це не зупинити, така тенденція неминуче призведе до зникнення мов в регіонах, в яких вони традиційно використовувалися протягом століть і в яких вони являють собою невід'ємну частину регіональної ідентичності.

Країни, що приєдналися до Хартії, вирішили захистити і розвивати мови, що піддаються ризику маргіналізації в тих країнах, де ці мови традиційно присутні.

Використання мови в повсякденному житті

Хартія дає точні рекомендації щодо того, яким чином треба захищати і сприяти розвитку мов меншин або регіональних мови.

Державам пропонується забезпечити освітні заходи та медіа-послуг, такі як: преса, радіо і телебачення, а також державне управління на цих мовах.

Хартія заохочує використання регіональних мов або мов меншин в усіх аспектах нашого повсякденного життя, від дорожніх знаків і медичної допомоги, до спілкування з державними органами.

Регіональні мови або мови національних меншин

Хартія охоплює мови, які відрізняються від мови (мов), якою говорить більшість населення, навіть якщо кількість носіїв мала. Мови мігрантів або діалекти державної мови не

розглядаються в якості регіональних мов або мов національних меншин.

Зосередженість на використанні мови

Набувачами вигоди Хартії є самі мови через заохочення їх ефективного використання у всіх сферах громадського та приватного життя. Носії регіональних мов або мов меншин відіграють ключову роль в досягненні цієї мети. Тільки через щоденне і активне використання мова може існувати і розвиватися.

Внесок у справу миру і взаєморозуміння

Повага до регіональних мов або мов меншин і заохочення їх використання не суперечить офіційним мовам у країнах і необхідності їх вивчення. Якраз навпаки: визнання регіональних мов або мов меншин і повага до їх носіїв і пов'язаної з ними культури додає благополуччя в суспільстві.

Повага до мов і пов'язаних з ними культур об'єднує країну, а не розділяє її. Це найкращий і часто єдиний спосіб інтегрувати людей з різними мовними і культурними традиціями.

Загальна основа для європейських держав

Хартія є єдиним міжнародним обов'язковим документом, зосередженим на захисті мов меншин. Вона приносить користь державам, які її підписали, пропонуючи загальну і міжнародно визнану основу для їх мовної політики. Вона також пропонує багатий досвід того, як мови можуть заохочуватися на практиці.

Хартія відноситься до набору конвенцій, які демонструють давню заклопотаність Ради Європи захистом національних меншин, у тому числі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод і Рамкової конвенції про захист національних меншин.

Платформа для співпраці між державами та неурядовими організаціями

Політика, дружня до мов, може бути розроблена тільки у співпраці з носіями мов. Всі сторони виграють від цього взаємного співробітництва. Успішна реалізація Хартії залежить від тісного діалогу між владою і громадянським суспільством.

Моніторинг – життєво важливий крок

Повторний моніторинг того, як держави застосовують Хартію гарантує, що цей договір залишається дієвим і таким, що розвивається. Процес моніторингу часто на ранньому етапі підвищував обізнаність серед органів влади про потенціал чи недоліки їх мовної політики. Він також сприяв конструктивним контактам між владою та носіями мов. Також, створюються контакти між різними мовними групами.

Основний інструмент

Багато удосконалень вже були зроблені під час ранніх стадій реалізації Хартії. Інші проблеми були вирішені до кінця. Хартія є основним інструментом, створеним для захисту і заохочення сприятливих умов для всіх мов. Вона їм створює можливості для процвітання і зміцнення мовного розмаїття Європи.

Процес Хартії

З основних партнери, що беруть участь:

- Рада Європи
- Держава
- НУО

чи інші представники носіїв мов

Конструктивний діалог

Хартія є договором, запропонованим Радою Європи, який знаходиться під постійним моніторингом.

Як і у випадку з багатьма конвенціями Ради Європи, моніторинг проводиться за допомогою дворівневого підходу. На першому рівні сама країна повідомляє про те, як договір реалізується.

Другий рівень заснований на незалежному моніторингу, який здійснюється Комітетом експертів, призначених міністрами закордонних справ держав-членів Ради Європи.

Процес моніторингу задіює всі сторони: представників уряду, адміністрацію, НУО та інших представників носіїв цих мов. Він надає всім сторонам майданчик для постійного діалогу і надає носіям самих мов центральне місце в процесі реалізації.

Рада Європи

Комітет експертів

Повторний моніторинг того, як держави застосовують Хартію, здійснюється Комітетом експертів. Комітет експертів розглядає кожну доповідь, представлену державою і, ґрунтуючись на її вивченні, готує доповідь для Комітету міністрів Ради Європи.

Органи або асоціації, що законно засновані в державі, можуть привернути увагу Комітету експертів до питань, що належать до зобов'язань, взятих на себе державою.

При підготовці дослідження експертної доповіді, представники Комітету зазвичай також відвідують державу для отримання додаткової інформації від відповідальної адміністрації та представників носіїв цих мов (ознайомча поїздка). Така практика гарантує, що договір залишається дійсним і розвивається.

Комітет міністрів

Комітет міністрів (у складі міністрів закордонних справ держав-членів Ради Європи), на підставі дослідження, зробленого Комітетом експертів, дає рекомендації урядам держав, що ратифікували Хартію. Рекомендації Комітету міністрів є найбільш авторитетним інструментом договору. Було встановлено, що держави реагують з уважністю на рекомендації, які вплинули на політику багатьох держав.

Прозора практика

Процес виконання Хартії є прозорим. Важливо, щоб знання, зібрані в даній області, могли накопичуватися і поширюватися.

Доповіді держав (що готуються раз на три роки), оцінка цих доповідей Комітетом експертів і рекомендації Комітету міністрів доступні на веб-сайті Ради Європи для загального огляду.

Держава

Держава підписує і ратифікує Хартію, що визначає різні зобов'язання щодо мов, які захищені відповідно до частини III Хартії (включені мінімум 35 з 68 зобов'язань).

Протягом року після ратифікації держава представляє свою першу доповідь про політику, що проводиться відповідно до частини II Хартії та про заходи, вжиті на виконання положень частини III, які держава прийняла на себе.

Наступні доповіді представляються з інтервалами у три роки. Держава, як правило, готує доповідь, консультуючись з представниками носіїв регіональних мов або мов меншин. Ця практика настійно рекомендується, оскільки вона збільшує взаєморозуміння і в багатьох випадках сама по собі призводить до вирішення питання.

Держава зобов'язана опублікувати свою доповідь. Вона також буде опублікована на веб-сайті Хартії.

Рада Європи може організовувати семінари або наради, щоб допомогти державі у підготовці до ратифікації Хартії. Також, держава сама може організувати зустрічі в підготовці доповідей і в процесі поширення цих доповідей. Такі семінари або наради можуть бути організовані також в рамках поширення інформації про доповіді про дослідження Комітетом експертів і рекомендації, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи.

НУО чи інші представники носіїв мов

НУО та іншим представникам носіїв мов меншин пропонується в будь-який час інформувати державу і Раду Європи (через Секретаріат Хартії) про питання, пов'язані з виконанням Хартії. Їм також пропонується брати активну участь у підготовці доповідей, представлених державою.

У процесі моніторингу, який за відбувається після представлення доповіді держави, НУО та інші представники носіїв мов беруть участь в консультаціях. Вони можуть також проявляти ініціативу в цьому процесі шляхом активного інформування Секретаріату Хартії про питання, пов'язані із здійсненням договору.

Про Хартію у двох словах

Структура Хартії

Частина I

У частині I визначається предмет Хартії.

Частина II

У частині II викладено «дух Хартії». Її ядро знаходиться у визнанні регіональних мов або мов меншин як відображення культурного багатства. Положення частини II поширюється на всі мови з традиційною присутністю в державі.

Частина III

Держава чітко визначає мови, які будуть включені в більш детальні положення частини III. Для кожної мови, держава зобов'язується застосувати принаймні 35 з 68 положень.

Частина IV

Моніторинг Хартії є центральним компонентом у процесі Хартії. Моніторинг та інші питання щодо застосування визначені у Частині IV.

Частина V

Набуття чинності Хартії і питання, що стосуються підписання та ратифікації, визначені в Частині V Хартії.

Частина II 7 Принципів, застосованих до всіх мов

Частина II Хартії стосується всіх регіональних мов або мов меншин з традиційною присутністю в країні, незалежно від того, чи обрала держава мову для захисту відповідно до більш детальної частини.

Наступні основні принципи застосовуються відповідно до частини II:

- В основі Хартії знаходиться визнання регіональних мов або мов меншин як відображення культурного багатства і необхідності рішучих дій з підтримки цих мов. Багато держав, які підписали Хартію, зараз захищають і розвивають мови, що навіть не були визнані частиною культурної та мовної спадщини країни раніше.
- Хартія також вимагає від держав поважати географічну місцевість, в якій використовується регіональна мова або мова меншин. На практиці цей принцип набуває чинності, наприклад, якщо держави планують змінити адміністративні межі шляхом, який негативно впливає на регіональні мови або мови меншин.
- Основний принцип Хартії полягає в тому, що мови не повинні обмежуватися тільки приватною сферою. Використання мов повинно заохочуватися і в суспільному житті. Ґрунтуючись на цьому принципі,

державні та місцеві органи влади розробили нові галузі використання мови в усіх сферах суспільного життя, таких як освіта, управління, суди, ЗМІ та економічне життя.

- Освіта на всіх рівнях має найважливіше значення для розвитку будь-якої мови. Хартія вимагає, щоб держави запропонували відповідні форми і засоби для викладання та вивчення всіх її регіональних мов або мов меншин. Таким чином, у багатьох випадках було досягнуто покращення в забезпеченні мовної освіти або викладанні мови як предмета, у тому числі тих мов, які не захищені відповідно до більш детальної частини III Хартії.
- Дух Хартії, дружній до мови, прагне позитивних і конструктивних рішень для розвитку мов. Це закликає до сприяння взаєморозумінню між всіма мовними групами країни, будь-то носіями мов більшості, регіональних мов або мов національних меншин. Застосування поваги, розуміння і терпимості по відношенню до мов знаходиться в центрі уваги Хартії. Проте, Хартія також чітко вимагає, щоб держави заборонили всі форми невинуватеної відмінності, виключення, обмеження або переваги, що стосуються використання мови.
- Роль засобів масової інформації має вирішальне значення у сприянні взаєморозумінню і повазі до інших людей, їх культур і мов. Хартія вимагає, щоб держави заохочували засоби масової інформації до досягнення цієї мети.
- У багатьох випадках люди, що спілкуються регіональними мовами або мовами меншин мають материнську державу, в якій мова є також рідною мовою, часто в якості домінуючої мови. Хартія вимагає, щоб держави активно сприяли між кордонним обмінам. Це може включати рцзноманітні обміни, а саме доступність засобів масової інформації, культурних контактів або співробітництва у розробці мовних навчальних програм

Частина III Вибір 98 заходів у семи областях суспільного життя

До Частини III Хартії входять 68 статей з 98 заходами на підтримку мов, що захищаються відповідно до цієї частини. Для кожної мови повинні застосовуватися принаймні 35 зобов'язань у 6 областях суспільного життя. Проте, відображаючи дух Хартії, держави підхід віддали переваги більш широкому застосуванню. На практиці це може, наприклад, означати:

Освіта

- Носії мови можуть відправити своїх дітей до школи, яка надає освіту повністю на їх мові, або принаймні навчає їх мові як предмет на всіх відповідних рівнях: від дошкільного рівня до університету.
- Держава зобов'язана забезпечити таку освіту, і гарантувати, щоб викладачі були належним чином підготовлені.

Суд

- Носії мови можуть виступати в суді, використовуючи свою власну мову без додаткових витрат для усного або письмового перекладу.
- Держава повинна гарантувати, щоб документи мовою, були дійсними в суді.

Робота з адміністративними органами

- Носії мов можуть заповнювати форми і листуватися з владою їх рідною мовою, вони можуть вживати свої імена і назви місць своєю рідною мовою, і їх мова використовується на вивісках.
- Держава зобов'язана забезпечити, щоб адміністративні органи використовували мову.

Засоби масової інформації

- Носії мов мають вільний доступ дорадіо- і телевізійних каналів або регулярних програм, що транслюються їх мовою державними або приватними мовниками. Вони також можуть читати газети і мати доступ до аудіовізуальних творів мовами меншин.

- Держава зобов'язана підтримувати трансляції мовою в межах суспільного мовлення або заохочувати приватних мовників включати ці послуги, а також підтримувати іншу продукцію засобів масової інформації у відповідних напрямках.

Культурна діяльність

- Носії мов мають доступ до культурних діяльності та засобів її здійснення - особливо бібліотек та книговидань мовою, а також розвитку термінології мови.
- Держава зобов'язується заохочувати і підтримувати різноманітні культурні заходи і забезпечити, щоб представники мови були включені в планування культурних заходів.

Економічне та суспільне життя

- Носії мов можуть використовувати свою мову у пошуці соціальної підтримки і турботи, а використання мови заохочується у всіх секторах економічного життя.
- Держава зобов'язується усунути всі обмеження використання мов на робочому місці, які чітко не виправдані з практичних міркувань.

Обміни через національні кордони

- Носії мов мають вільний доступ до транскордонного телебачення і радіо, спільних культурних або інших заходів, що відбуваються завдяки відкритим кордонам з сусідніми країнами, де використовується їх мова.
- Держава зобов'язується підтримувати транскордонну діяльність, у разі потреби шляхом підписання угоди з сусідніми країнами.

Хартія може змінити повсякденне життя

У багатьох відносинах, Хартія впливає на стан регіональних мов або мов меншин в повсякденному житті.

Носії мов відіграють вирішальну роль

Вкрай важливо зрозуміти природу Хартії як процесу, що захищає і заохочує регіональні мови або мови меншин. До цих пір найбільш важливу роль у цьому процесі відіграє роль щоденного користувача мови, яка захищена відповідно до Хартії. Майбутнє мови залежить від її повсякденного використання у приватному та суспільному житті. Воно спирається на вибір освіти, щоденне використання засобів масової інформації і культурну діяльність. Воно залежить від наявної переваги використання регіональної мови або мови меншини, у всіх можливих сферах життя, в адміністрації і в стосунках з владою. Без цього щоденного внеску мовне розмаїття Європи, інші зусилля виявляться безглуздими.

Ось лише кілька прикладів того, як Хартія вплинула на людей в їх повсякденному житті:

- можливість вчитися і говорити їхньою мовою в школі
- можливість заповнювати офіційні бланки їхньою мовою
- наявність дорожніх знаків і географічні назви їхньою мовою
- можливість слухати радіо, дивитися телевізор або читати газети рідною мовою
- можливість насолоджуватися процвітаючою культурою в усіх її аспектах, літературою, театрами, концертами, фестивалями та відео роботами їхньою мовою і відобразити їх культуру.

Хартія являє собою процес, який здійснюється активними партнерами

- у державах
- у громадах, які спілкуються мовами
- по всій Європі

Ваша мова не старішає; її використання робить її тільки сильнішою.

Використовуйте її, не втрачайте її!

На веб-сайті Хартії ви знайдете:

- ▶ список держав, які підписали і ратифікували Хартію
- ▶ як Хартія застосовується в кожній державі до кожної мови
- ▶ всі періодичні доповіді держав
- ▶ всі доповіді про дослідження Комітетом експертів
- ▶ рекомендації, надані державам Комітетом міністрів Ради Європи
- ▶ посилання на подальші джерела та літературу щодо Хартії
- ▶ керівні принципи і контрольні списки для органів влади та НУО з питань застосування Хартії і про те, як готувати періодичні доповіді
- ▶ новини та інформацію про застосування Хартії
- ▶ повний текст Європейської хартії регіональних мов або мов національних меншин, і пояснювальну доповідь до неї